

BO‘SH O‘ZLASHTIRISH TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK TALQINI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

I kurs pedagogika yo‘nalishi magistranti

Nurova Mohina Akmal qizi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘sh o‘zlashtirish tushunchasining mazmun-mohiyati, uning pedagogik va psixologik jihatlari tahlil qilinadi. Ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning bilimlarni yetarli darajada egallay olmasligi, o‘quv materiallarini tushunishda qiyinchiliklarga duch kelishi bo‘sh o‘zlashtirish holatini yuzaga keltiradi. Ushbu muammoning kelib chiqish sabablari, ta‘sir etuvchi omillar hamda uni bartaraf etish yo‘llari ilmiy-nazariy asosda yoritilgan.

Kalit so‘zlar: bo‘sh o‘zlashtirish, pedagogika, psixologiya, ta‘lim sifati, motivatsiya, bilish jarayoni, o‘quvchi.

Annotation

This article analyzes the essence of the concept of poor academic performance and its pedagogical and psychological aspects. In the educational process, students' inability to acquire knowledge sufficiently and difficulties in understanding learning materials lead to poor academic performance. The causes of this problem, influencing factors, and ways to overcome it are explained on a scientific and theoretical basis.

Keywords: poor academic performance, pedagogy, psychology, quality of education, motivation, cognitive process, student.

Kirish

Bugungi kunda yosh avlodga zamonaviy bilim berish, ularni ma'naviy barkamol, jismonan sog'lom va intellektual salohiyatli etib tarbiyalash jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biridir. Chunki har qanday davlatning taraqqiyoti avvalo yoshlarning bilim saviyasi, dunyoqarashi va mehnatsevarligiga bog'liq bo'ladi. Shu sababli ta'lim tizimida o'quvchilarning bilimni qay darajada egallayotgani, fanlarni o'zlashtirishi, darslarga bo'lgan qiziqishi doimo nazorat ostida turadi. Ammo ayrim hollarda ba'zi o'quvchilar fanlarni yaxshi o'zlashtira olmaydi, darslarda sust qatnashadi, berilgan topshiriqlarni bajarishda qiyinchilikka duch keladi. Ana shunday holat bo'sh o'zlashtirish deb yuritiladi.

Bo'sh o'zlashtirish bu o'quvchining belgilangan o'quv dasturi asosida berilgan bilim, ko'nikma va malakalarni to'liq egallay olmasligi, darslarni yetarli darajada tushunmasligi hamda bilimni amalda qo'llashda qiynalishidir. Bunday o'quvchilar odatda darsga tayyorgarliksiz keladi, savollarga to'liq javob bera olmaydi, yozma ishlarni ko'p xatolar bilan bajaradi va baholari past bo'ladi. Ba'zan o'quvchi faqat bitta fandan qiynaladi, ba'zan esa ko'pchilik fanlardan orqada qoladi. Agar bu muammo vaqtida bartaraf etilmasa, keyinchalik uning bilim darajasi yanada pasayib ketadi. Pedagogik jihatdan qaralganda, bo'sh o'zlashtirish ko'pincha ta'lim jarayonidagi kamchiliklar bilan bog'liq bo'ladi. Darsning qiziqarli tashkil etilmasligi, o'qituvchining mavzuni sodda va ravon tushuntira olmasligi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olinmasligi bunga sabab bo'lishi mumkin. Har bir bolaning qobiliyati turlicha bo'ladi. Kimdir tez tushunadi, kimdir sekinroq o'zlashtiradi. Shu sababli barcha o'quvchilarga bir xil talab qo'yish yoki bir xil metoddan foydalanish to'g'ri emas. O'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olishi lozim. Dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanmaslik ham bo'sh o'zlashtirishga olib keladi. Hozirgi zamon bolalari faqat tinglab emas, ko'rib, muhokama qilib, mustaqil bajarib o'rganishga

moyildirlar. Agar dars faqat bir xil usulda olib borilsa, o'quvchilar zerikib qoladi. Natijada darsga qiziqish kamayadi. O'quv materiallari murakkab yoki tushunarsiz tarzda berilsa ham o'quvchi mavzuni anglamaydi. Psixologik nuqtai nazardan esa bo'sh o'zlashtirish o'quvchining ruhiy holati, ichki kechinmalari va bilish jarayonlari bilan bog'liqdir. Ba'zi bolalarda diqqatni jamlash qiyin bo'ladi. Ular dars vaqtida tez chalg'iydi, boshqa narsalarga e'tibor berib ketadi. Natijada o'qituvchining tushuntirgan mavzusini eshitmay qoladi. Ayrim o'quvchilarda xotira sust bo'ladi, ular yodlagan narsalarini tez unutadi. Bu esa bilimni mustahkamlashga to'sqinlik qiladi. O'quvchining ruhiy holati ham juda katta ahamiyatga ega. Agar bola o'ziga ishonmasa, o'zini boshqalardan past his qilsa, darslarda faol qatnashmaydi. U savol berishdan, javob aytishdan qo'rqadi. Xato qilishdan uyaladi. Natijada uning bilim olish jarayoni sekinlashadi. Ba'zi bolalarda haddan tashqari tortinchoqlik bo'ladi, ayrimlarida esa o'zini namoyon qila olmaslik kuzatiladi. Bu holatlar ham bo'sh o'zlashtirishga sabab bo'ladi.

Oiladagi muhit ham o'quvchining bilim olishiga kuchli ta'sir qiladi. Agar oilada tinchlik bo'lsa, ota-ona farzandiga e'tibor bersa, uyda dars qilish uchun qulay sharoit yaratilsa, bola yaxshi o'qishga intiladi. Ammo oiladagi janjallar, e'tiborsizlik, moddiy qiyinchiliklar yoki ortiqcha nazorat o'quvchi ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday vaziyatda bola darsga diqqatini qaratolmaydi. Bo'sh o'zlashtirishning oqibatlari turlicha bo'ladi. Eng avvalo o'quvchi sinfdoshlaridan ortda qoladi. Bu esa uning o'ziga bo'lgan ishonchini kamaytiradi. Maktabga borishni istamay qolishi, darslarga qiziqmasligi, o'zini jamoadan chetga tortishi mumkin. Ayrim hollarda salbiy do'stlarga qo'shilib ketish, vaqtni bekorga sarflash holatlari ham uchraydi. Kelajakda esa yaxshi kasb egallash imkoniyatlari kamayadi. Bo'sh o'zlashtirishning oldini olish uchun o'qituvchi, ota-ona va psixolog birgalikda ishlashi kerak. O'qituvchi darsni qiziqarli tashkil etishi, o'quvchini rag'batlantirishi, unga ishonch bildirishi zarur. Ota-ona farzandini nazorat qilish bilan birga unga mehr berishi, muvaffaqiyatsizligi uchun faqat koyimasdan yordam berishi kerak.

Psixolog esa bolaning ichki muammolarini aniqlab, unga to‘g‘ri yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘quvchining bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish ham muhimdir. Psixologlar bo‘sh o‘zlashtirishni faqat aqliy salohiyat bilan bog‘lash noto‘g‘ri ekanini ta’kidlaydilar. Ko‘pincha bu holat emotsional muammolar, qo‘rquv, noto‘g‘ri tarbiya yoki motivatsiya yetishmasligi bilan bog‘liq bo‘ladi. Sport to‘garaklari, kitob mutolaasi, fan to‘garaklari va ijodiy mashg‘ulotlar bolaning qiziqishini oshiradi. Telefon va internetdan me‘yorida foydalanish ham nazorat qilinishi lozim.

Xulosa:

Bo‘sh o‘zlashtirish pedagogik va psixologik jihatdan murakkab muammo hisoblanadi. Uning sabablari turlicha bo‘lib, ta’lim jarayonidagi kamchiliklar, o‘quvchining ruhiy holati, oilaviy muhit va motivatsiya yetishmasligi bilan bog‘liqdir. Bu muammoni vaqtida aniqlash va to‘g‘ri yondashuv orqali bartaraf etish mumkin. Har bir bola iste’dodli va qobiliyatli bo‘ladi. Muhimi, uning imkoniyatlarini ko‘ra bilish, qo‘llab-quvvatlash va to‘g‘ri yo‘naltirishdir. Shunda o‘quvchilar bilimli, faol va kelajakka ishonch bilan qadam qo‘yadigan insonlar bo‘lib voyaga yetadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”. – Toshkent, 1997.
3. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
4. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2019.

6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2022.
7. Maktab pedagogikasi asoslari. – Toshkent, 2018.
8. Oila psixologiyasi. – Toshkent, 2021.
9. Barkamol avlod tarbiyasi masalalari. – Toshkent, 2020.
10. Ta'lim samaradorligini oshirish metodikasi. – Toshkent, 2023.